

Uuden rakkauden puolesta

Liisi Huhtala

Heti aluksi: Paqvalénin väitöskirja lukee Agnes von Krusenstjernan *Fröknarna von Pahlen* -sarjaa (1930–1935) aistikkaasti ja intohimoisesti, mikä yhdistelmä ei tottisesti ole yleisimpiä suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Intohimosta seuraa kuitenkin muutamia periaatekysymyksiä, joista lyhyesti tuonnempana.

Agnes von Krusenstjerna on vaativa kohde. Jo siksikin, että hänestä on jo runsaasti tutkimusta. On Olof Lagercrantzin perusteellinen mutta sukupuolittava ja biografisoiva elämäkerta (1951) ja Birgitta Svanbergin feministinen, psykoanalyttis-jungilainen äiti–tytär-suhteen analyysi (1989), joiden kanssa Paqvalén tiiviisti keskustelee. Merete Mazzarellan ja Ebba Witt-Brattströmin tulkintoja hän lähinnä hienosäätää, paitsi että ärtyy Witt-Brattströmin tavasta arvottaa Moa Martinson Krusenstjerna korkeammalle. Työläiskirjailijat kun olivat kovassa kurssissa 1930-luvun Ruotsissa.

Toisen haasteen muodostaa Krusenstjernan kerronta: tietty tyttökirjamaisuus, erityisesti Tony-sarjassa, viihteen ja niin sanotusti vakavamman suruton sekakäyttö ja räväköiden teemojen yhdistely hienostuneeseen, kohostuksia karttelevaan tyyliin. Juuri tämä sekalajisuus ja viileän

ja kuumen liittous lietsoivat Paqvalénin mukaan niin sanottua Krusenstjerna-sotaa, joka leimusi 1934–1935, Pahlen-sarjan ollessa vielä kesken.

Krusenstjernan teosten lajipaikannuksen vaikeus on selvästikin kiusannut aiempia tutkijoita. Paqvalén itse kehittää Butleria soveltaen työkalukseen hankalan lajin tai lajiharmin käsitteen ja avaa Pahlenien sukusaagaa lähinnä sen melodramaattisten ja dekadenttien aineiden avulla. Melodraamalle ominaisen banaalin ja suurellisen kautta sarjaan valuu Paqvalénin mukaan kukkuramitoin sellaista, mikä 1930-luvulla haluttiin salata, esimerkiksi sukupuoli-, rotu- ja luokkanormien ylityksiä ja inestisiä. Vaikka Paqvalén tulkitsee kiinnostavasti niin melodraaman kuin lajihybridin kapinallisuuspotentiaalia, lajiproblematiikka, erityisesti lajin ja yhteiskunnallisen kontekstin teoreettisesti haastava suhde, jää harmittavan vähälle.

Pahlen-sarjan lajia ja kerrontaa analysoidessaan Paqvalén joutuu ottamaan kantaa Krusenstjernan aviomiehen David Sprengelin rooliin vaimonsa kirjoittajapartnerina. Hän ei joidenkin edeltäjiensä tapaan jyvitä avioparin tekstiosuuksia vaan tarkastelee sarjaa yhden tekijänimen allekirjoittamana kokonaisteoksena. Biografista Krusen-

SQS
01/08

94

Pervosilmäys:
arvostelut

Liisi
Huhtala

stjernaa enemmän häntä kiinnostaa sairaan ja kuolevan kirjailijan myytti, jonka tilalle hän asettaa kuvan modernista naisesta. Krusenstjernan moderniuden erityisyys verrattuna 1920- ja 1930-luvun miesmodernistien primitivismiin on yksi Paqvalénin tutkimuksen johtolangoista.

**

Paqvalén kuittaa itse, ettei hänen tutkimuksensa ole teoriakeskinen. Totta: se rakentuu Pahlen-sarjan temaattiselle luennalle. Paqvalén lukee hyvin, tarkasti ja sensitiivisesti, ja hän kirjoittaa täsmällisesti, kiitettävän vailla sitä poeettista höttöä, joka on feministisen kirjallisuudentutkimuksen riesa. Hänen teorialaukkunsa, josta otetaan tarvittaessa, sisältää tätä nykyä keskeiset sukupuolen, rodun ja luokan teoriakytkennät. Hän itse nimittää tutkimusotettaan reflektoivaksi kontekstualisoinniksi, jossa konteksteina ovat Ruotsin 1930-luvun kulttuuriradikalismi ja Ellen Key.

Keyn kirjoitukset toimivat pikemminkin Pahlen-sarjan kaiutus pohjana kuin sen varsinaisina interteksteinä. 1930-luvun kontekstista Paqvalén nostaa näkyviin keskustelut, joita käytiin sukupuolesta, äitiydestä ja ehkäisystä ja näiden alistamisesta nationalistisen väestöpolitiikan välineiksi. Silloin aloitettua sterilisaatiokäytäntöä Ruotsi muuten häpeää vieläkin.

Key nousee Paqvalénilla lähes Krusenstjernan vertaiseksi haasteeksi, jota tulkitaan muun muassa ambivalenssin käsitteen avulla. Vaikka itse käsite on lähinnä tyhjä mant-

ra, sen välityksellä saadaan kuitenkin näkyviin Keyn ristiriitaisuus. Paqvalén painottaa ennen kaikkea Keyn vitalistista elämänuskon ja rakkauden filosofiaa, jossa keskeistä on luova, uutta tuottava äidillisuus, mutta myös hänen radikaaleja käsityksiään vain rakkauden laillistamista avioliitoista, uudesta erotiikasta ja tätä kautta muodostuvasta uudesta siveellisyydestä.

Key edusti sitä 1900-luvun alkutaitteen feminisimiä, jonka mielestä tasa-arvofeminismi väärinkäytti ja hukkasi naisen erityisyyttä ja naisvoimaa. Ruotsissa naiset saivat äänioikeuden Suomea myöhemmin, ja siellä selvästikin oli Suomea enemmän tilaa Keyn, Laura Marholmin, Rosa Mayrederin ja Lou Andreas-Salomén ajatuksille. Meillä niitä on tutkittu vasta niukasti, mutta esimerkiksi Iris Uurto saattaisi saada niiden kautta uutta kontekstia. Kukku Melkkaan väitöskirja (2006), johon Paqvalén arvostavasti viittaa, asetti jo Aino Kallaksen tämän toisenlaisen feminismin piiriin.

Paqvalénin luennassa Keyn utopistiset tavoitteet ovat myös Pahlen-sarjan tavoite: sarjan päättyessä neljä naista, kaksi heistä raskaana, muodostaa uudenlaisen perheen. Paqvalén etenee maali silmissään: ensin tarkastellaan, onko sarjan miehistä uusiksi miehiksi, ja kun heistä ei ole, katsotaan seuraavaksi, onko naisista. Petra ja Angela, sarjan sitovat henkilöahmot, osoittautuvat keyläisiksi uusiksi naisiksi, jotka sitten muodostavat uuden rakkausperheen keskiön. Tätä perhettä Paqvalén luonnehtii queeriksi, koska se nävertää halkeamaa ruotsalaisen yhteiskunnan peruspyl-

SQS
01/08

95

Pervosilmäys:
arvostelut

Liisi
Huhtala

vääseen: pyhään patriarkaaliseen heteroperheeseen. Queer on tässä itse asiassa väline, jolla saadaan nimetyksi oikea, vielä utopistinen kehityssuunta ja tavoite.

Pahlen-sarjan queeristi virittyneissä tulkinnoissa on paljon kiinnostavaa. Angelaa luetaan 1930-luvun keskeisiä rakkausdiskursseja vasten (vaikka sarja kuvaa 1900-luvun alkua) ja Petran ja Angelan, tädin ja veljentyttären, suhteen osoitetaan olevan sellainen, jossa saa olla toiselle äiti, sisar ja tytär, ehkä rakastettukin. Doran suhde juutalaiseen synnytyslääkäriinsä Jacob Leviniin rinnastetaan Freudin ja Doran tapaukseen; Krusenstjernan Dora on miehilleen vaihdon väline eikä hän osaa murtautua tästä asemasta Angelan lailla ulos. Sarjan homoseksuaalisissa suhteissa näyttää olevan samaa halun ja vallan kirjoa kuin heterosuhteissa, ja uusi mies ja uusi nainen, Tord ja Petra, voivat kohdata vain, jos he ovat Elisabeth Dauthendeyn sanoin psyykkisesti hermafroditteja.

**

Paqvalénin tulkintalinja vakuuttaa ja viehättää intensiivisyydessään. Juuri sen intensiteetti pakottaa kysymään, missä kulkee tekstin myötäävän, suostuttelevan ja pakottavan tulkitsemisen raja. Pakottamisen vaikutelmaa synnyttää Paqvalénin tarve toistaa ja todistaa, ettei Krusenstjerna ollut pelkästään olemassa olevan todellisuuden kirjaaja ja kuvaaja, kuten Karin Boye kirjoitti 1934, vaan että hän otti vastaan Nietzschen haasteen luoda uusia arvoja. Väitöskirjan sinänsä tehokas, dekkarimainen rakenne lukea sarjaa

sen menosuuntaan, kohti (tiedettyä) ratkaisua, tuottaa sekin kääntöpuolenaan mielikuvaa siitä, että laajan sarjan moninaisuutta ikään kuin paimennetaan muottiin.

Kyse on syvimmiltään siitä, miten tutkija – ja hänen lukijansa – itse käsittää kirjallisuuden ja sen (ideologisen) lukemisen. Myös siitä, ettei Paqvalén syvemmin asemoi itseään tutkijana. Hän kyllä tiedostaa metodiset ja ideologiset lähtökohtansa ja tehtävänsä ja pitää lukijansa kiitettävästi tietoisena siitä, mitä on tulossa ja miksi on, mutta emme tiedä, mitä hän ajattelee kirjallisuudesta ja sen tutkimisesta. Emmekä esimerkiksi sitä, mikä on juuri tämän tutkimuksen tavoite. Lukea vivahteikkaammin Krusenstjerna, koska tämä on niin upea? Luoda uutta, luennan kulussa muotoutuvaa tulkintatapaa? Vai tyrkätä tunnistamaan 1930-luvun aatteiden nykyiset vaatteet?

Vai kertoa, että kirjallisuus on intohimon asia ja että sen tutkijan syvin eetos on kunnioittaa ja rakastaa kohdettaan? Luovasti, lisäisi Key.

Paqvalén, Rita 2007: *Kampen om Eros. Om kön och kärlek i Pahlensviten*. Nordica; Meddelanden från avdelningen för nordisk litteratur nr 16. Helsingfors universitet, 350 s.

SQS
01/08

96

Pervosilmäys:
arvostelut

Liisi
Huhtala